

KOP BÖLGESİNİN BANKACILIK HİZMETLERİNE ERİŞİM VE KULLANIM YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Haşmet SARIGÜL*

ÖZET

Konya Ovası Projesi kapsamında kurulan kalkınma idaresinin amacı bölgenin gelişme potansiyelini çok sektörlü olarak ortaya koymak, rekabet gücünü öne çıkarmak, ekonomik büyüme ve kalkınma hızını artırmaktır. Finansal sistem ise ekonomik büyüme ve kalkınma sürecinin temel taşı olarak kabul edilmektedir. Finansal sistemin lokomotifini ise ülkemizde ve dünyada bankacılık sektörüdür. KOP Bölgesinde de yerel yatırımları hızlandırmak, bölgenin rekabet gücünü artırmak ve kalkınma planlarını hayata geçirmek için bankacılık hizmetlerine erişim önemli bir unsurdur. Çalışmamızın amacı KOP Bölgesinde (i) bankacılık hizmetlerine erişimin ve bu hizmetlerin kullanımının araştırılması, (ii) ülke verileri ile karşılaştırılmasıdır. Çalışma 2010-2012 dönemini kapsamakta olup dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından ikinci bölümde literatür taraması yapılmıştır, üçüncü bölümde veriler paylaşılmıştır. Dördüncü ve son bölümde sonuç yer almaktadır. Araştırmada ülke, bölge ve bölgedeki illerin verileri arasında bankacılık hizmetlerine demografik ve coğrafi erişim ile bu hizmetlerin kullanımı açılarından önemli farklılıklar belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: KOP Bölgesi, Bankacılık Hizmetleri, Erişim, Kullanım.

JEL Sınıflandırması: O18, R12, R51

* Yrd.Doç.Dr.,Mevlana Üniversitesi İşletme Fakültesi

A COMPARATIVE STUDY ON ACCESS TO AND USE OF BANKING SERVICES IN THE KOP REGION

ABSTRACT

Financial system of a country is considered as the cornerstone of economic growth and development. As in the rest of the World, banking is the major provider of financial services in Turkey. In the literature, there are many studies reveal that a well-functioning banking sector is essential in achieving economic growth targets, reducing poverty and inequality in income distribution. In other words, banks play the most important role in the development of the less developed regions among the financial institutions. In this context, to build up an accessible banking system is one of the main goals of every economy. Access to financial services, however, is not synonymous to the use of financial services.

Economic agents might have access to financial services, but may decide not to use them, either for socio-cultural reasons, or because opportunity costs are too high. Therefore, it is necessary to carefully distinguish between two different concepts when discussing the outreach of the banking system. The first one is accessing and the possibility of using financial services and second is actual use of financial services.

The World Bank uses two classes of indicators that correspond to the different concepts of access to and use of financial services. The first one includes the data on the number of branches and ATMs relative to population and area, to capture the geographic and demographic penetration of the banking system. Higher branch intensity in demographic and geographic terms would indicate higher possibilities of access and the opportunity to use financial services by households and enterprises. In order to measure the actual use of deposit and credit services, the data on the number of loan and deposit accounts relative to population and average loan and deposit size relative to GDP per capita are used as the second one. Higher ratios of the number of loan and deposit accounts per capita and lower average loan and deposit amounts relative to GDP per capita will indicate use of deposit and credit services by a greater share of the population and “smaller” clients. The indicators which are used in this study derived from these World Bank indicators.

The regional development agencies are established under GAP (Southeastern Anatolia Project), EAP (East Anatolia Project), DOKAP (Eastern Black Sea Project) and KOP (Konya Plain Project). The main purposes of these agencies are to (i) reduce inter-regional differences and (ii) improve the competitiveness of these regions. The KOP region, the subject of our study, contains Aksaray, Karaman, Konya and Nigde cities. This region constitutes 8.5% of Turkey in area with 65 thousand square kilometers and about 4% of Turkey with population approximately 3 million people. There are 50 districts, 263 towns and 1.002 villages in four cities of KOP region. According to the socio-economic development index of Turkey (SEDI) in 2011, the ranking of Konya is 20, Karaman 32, Aksaray 55 and Nigde 56.

Access to and use of banking services are very important elements to accelerate local investments, improve the competitiveness and implement development policies across KOP region. The aim of our study is to (i) investigate access to and use of banking services in KOP Region and (ii) compare it with national data. Our study consists of four sections. Following the introduction, literature review conducted in the second part. In

section three, the description and measurement methods of access to and use of banking services are given. Data collection and analyses are also applied in this chapter. The paper ends with some concluding remarks. The study uses the data of 2010-2012 period collected from the publications and reports of Banking Regulation and Supervision Agency of Turkey, Central Bank of Turkey, The Banks Association of Turkey, Participation Banks Association of Turkey, The Interbank Card Center of Turkey and The World Bank.

24 of the 35 banks operating in Turkey have also branches in this region. Results of the research reveal that, branches and ATMs across the country per km² rise in the research period. It indicates that access to banking services is becoming widespread in the country. In the same period, the number of branches and ATMs per km² in KOP region increased at a rate higher than the country.

Besides that, the geographic and demographic penetration of the banking system in KOP region is below the average of Turkey. Demographic indicators (ATM/population and employee/population) of access to banking services in KOP region remained behind the national average. On the other hand, the average population per bank employee is around 400 in Turkey and 800 in the region while it is 150 people in the European Union. In addition to this, the population per branch is 2,000 in EU, 7,000 in Turkey and 9,000 in KOP region. These indicators are evaluated as growth and employment potential of the sector.

The cash loans and deposits per capita increased both in the region and the country in 2010-2012 period. The increase in cash loan / deposit ratio indicate that the growth of total credits amount is higher than deposits. But, loan amount per capita is significantly behind the national average. The decrease in domestic savings rate is one of the reasons of reduction of the share of deposits. In addition, the effects of cultural and religious reasons should be investigated. The shares of loans to food, soft drinks and tobacco, and agriculture sectors among all sectors are significantly higher while the the shares of construction, energy and wholesale trade sectors are lower than the loan rates of these sectors in country level. The rate of consumer credits to total cash loans is above the rate of the country. Depending on the type of loan, consumer credits per capita is close to the national average or below it. On the other hand, the increase in non-performing loans ratio, is below the national average.

As a result, access to and use of the financial system remain low compared to the national average. But, it also indicates a potential. The inclusion of individuals and institutions who do not have access to the banking services yet will increase the amount of savings, increase in savings will contribute to the accumulation of capital and this will support economic growth and regional development. The access of more people and institutions to the banking services will help the implementation of monetary and fiscal policies effectively.

Key Words : KOP Region, Banking Services, Access, Use.

Jel Classification: O18, R12, R51

GİRİŞ

Finansal sistem ekonomik büyüme ve kalkınma sürecinin temel taşı olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde ve dünyada finansal hizmetlerin ana sunucusu, bir diğer ifadeyle finansal sistemin lokomotifi bankacılık sektörüdür. Birçok bilimsel çalışma; iyi işleyen bir bankacılık sektörünün varlığının ekonomik büyümenin sağlanmasında, yoksulluğun ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaltılmasında etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bankalar ise dünya genelinde daha önce hizmet sağlanmayan ya da yetersiz hizmet sağlanan müşteri kesimlerine hizmetlerini genişleten en önemli finansal kuruluşlardır.

Erişilebilir bir bankacılık sistemi inşa etmek her ekonominin ana amaçlarından biridir. Erişim; mümkün olduğunca fazla sayıda insanı temel finansal hizmetleri ulaşabilir kılmak yanında ve daha çok, sürdürülebilir kalkınma ve verimliliğin artırılabilmesi için özellikle, küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik olarak; krediler, mevduat ürünleri, ödeme sistemleri, sigorta ve diğer risk yönetim enstrümanlarının kalitesinin ve ulaşılabilirliğinin artırılmasıdır. Bankacılık sektörüne ve dolayısıyla finansal hizmetlere erişimin olmadığı ya da kısıtlı olduğu durumlarda; yastık altı tasarruflar, elden ödemeler ve kayıt dışı finansman devreye girmekte, bu durum güvenlik, likidite, maliyet ve getiri gibi konularda önemli olanakların yakalanamamasına yol açmaktadır. Erişilebilirlik, finansal hizmetlerin kullanımında fırsat eşitliğine katkı yapmakta, ekonomik potansiyelin sınırlarına ulaşılabilmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak erişim yalnızca arz ile ilgilidir. Oysa, kullanım finansal hizmetlerin arz edilmesi kadar talebiyle de ilişkilidir. Finansal hizmetler erişebilir olmasına karşın çeşitli ekonomik ve sosyo-kültürel nedenler bu hizmetlerinin kullanımını etkileyebilmekte, bölgeler arasında bankacılık hizmetlerine erişim ve kullanım açısından farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, bölgesel kalkınma çalışmaları için uygulanacak plan ve programların etkin finansal yöntem ve araçlarla bütünleştirilmesi gerekmektedir.

Güneydoğu Anadolu Projesi), DAP (Doğu Anadolu Projesi), DOKAP (Doğu Karadeniz Projesi) ve KOP (Konya Ovası Projesi) kapsamında kurulan bölge kalkınma idarelerinin amacı da bir yandan bölgeler arası farkları azaltmak, diğer yandan bölgelerin rekabet gücünü öne çıkarmaktır. Bu bakımdan, her bölgenin kendi şart ve imkanlarına duyarlı, yerel düzeyde yapısal dönüşüm hedeflerine odaklı, çok yönlü ve

merkezde ve bölgesel seviyede yönetişimi esas alan bir bölgesel gelişme politikası uygulanması amaçlanmaktadır. Yerel kaynakların harekete geçirilmesi, yerel potansiyellere bağlı olarak sektörel uzmanlaşma sağlanarak ulusal ve uluslararası alanda yerelin yer alması hedeflenmektedir.(KOP İdaresi, 2013)

Çalışmamızın konusu olan KOP Bölgesi Aksaray, Karaman, Konya ve Niğde illerini içermektedir. Bu bölge 65 bin kilometrekare alanı ile Türkiye'nin yaklaşık %8,5'ini, 3 milyon nüfusu ile de Türkiye nüfusunun yaklaşık %4'ünü oluşturmaktadır. KOP Bölgesi'ndeki 4 İlde; 50 ilçe, 263 belde ve 1002 köy bulunmaktadır. 2011 yılı sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi (SEGE) sıralamasına göre Konya 20., Karaman ili 32., Aksaray ili 55. ve Niğde ili ise 56. sırada yer almıştır. Bu durum, bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının olduğunu göstermektedir. KOP Bölgesinde yerel yatırımları hızlandırmak, bölgenin rekabet gücünü artırmak ve kalkınma planlarını hayata geçirmek için bankacılık hizmetlerine erişim ve kullanım önemli bir faktördür. Çalışmamızda, KOP Bölgesinde bankacılık hizmetlerine erişimin ve bu hizmetlerin kullanımı araştırılmış, veriler ülke verileri ile karşılaştırılmış ve analiz edilmiştir. Çalışma 2010-2012 dönemini kapsamakta olup dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından ikinci bölümde literatür taraması yapılmıştır, üçüncü bölümde veriler ve araştırma sonuçları paylaşılmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise sonuç yer almaktadır. Araştırmada, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu (BDDK), Türkiye Cumhuriyet Merkez bankası (TCMB), Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK), Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), Bankalararası Kart Merkezi (BKM) ve Dünya Bankası verileri kullanılmıştır.

Literatür

Beck,T.vd.(2008), bankacılık hizmetlerine erişimi engelleyen faktörleri belirlemek ve bunların bankaların ve ülkelerin özellikleriyle ilişkisini ortaya koymak amacıyla 62 ülkeden 209 bankayı kapsayan bir araştırma yapmışlardır. Bu çalışmanın sonuçları; mevduat ve kredi hesabı açmada alt limit uygulamalarının, alınan ücret ve komisyonların ve istenen evrakların sayısının bankacılık hizmetlerine erişimin önündeki başlıca engeller olduğunu ortaya koymuştur. Sözleşmelerden doğan hakların uygulanabilirliği ve kredi bilgi sistemlerinin etkinliği gibi ülkelerin finansal derinlikle ilgili özellikleriyle bankacılık hizmetlerine

erişim arasındaki korelasyon düşüktür. Banka faaliyetleri üzerinde daha sıkı kısıtlamaların olduğu, basın özgürlüğünün az ve fiziki altyapının yetersiz olduğu ülkelerde finansal hizmetlere erişim de düşmektedir. Kamu bankalarının ağırlığının artması bankacılık hizmetlerine erişimi azaltırken yabancı bankaların sayısının artması erişimi yükseltmektedir.

Beck, T. vd. (2005) bankacılık hizmetlerine erişim ve bu hizmetlerin kullanımını 99 ülkenin verilerini kullanarak araştırmışlar; bankacılık hizmetlerine erişilmesinde coğrafi koşullar ve nüfus yoğunluğunun etkili olduğunu belirlemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre bankacılık hizmetlerinin kullanımı bankacılık dağıtım kanallarında ölçek ekonomisinden faydalanan büyük ekonomilerde daha yüksektir.

Claessens, S. (2005) bazı ülke ve kuruluşlardan sağlanan verilerle yaptığı çalışmada; krediye erişimin ve kullanımının birçok ülkede artmakta olduğunu, bu artışın bir kısmının KOBİ kredilerinde olmakla birlikte daha çok tüketici kredilerinde artış gerçekleştiğini belirlemiştir. Diğer taraftan, bankacılık sektöründe artan rekabet ve konsolidasyonların finansal hizmetlere erişimin artmasına yardımcı olduğunu belirtmiştir. Ancak finansal hizmetlere erişimi etkileyen faktörler hakkında kapsamlı ve daha kesin çalışmalar yapılabilmesi için erişim ile ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde, farklı kaynaklardan, daha fazla ve karşılaştırılabilir veri akışına ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir.

Clarke, G. vd.'nin (2003) 36 gelişmekte olan ülkede 3.000 civarında işletmede yabancı banka girişlerinin firmaların krediye erişimleri üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmaya yönelik gerçekleştirdikleri ampirik araştırmanın sonuçları yabancı banka girişlerinin işletmelerin krediye erişimini artırdığını göstermektedir.

ABD'de finansal hizmetlere erişim ve kullanım ile ilgili son dönemlerde yapılan araştırmalar yüksek gelire sahip ailelerin en az bir adet banka hesabına sahip olduklarını ancak orta ve düşük gelirli ailelerin banka hesaplarının olmamasının sıklıkla görüldüğünü ortaya koymaktadır. Gelir ve harcama durumu, ev sahibi olup olmama, etnik köken, yaş, eğitim seviyesi ve işyerindeki statü ile finansal ürün kullanımı arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Örneğin gelişmiş ülkelerde yüksek gelir segmentinde yer alan banka müşterileri erişilebilir olmasına karşın kredi kullanmayı tercih etmeyebilmektedir. Diğer taraftan dini inançlar da kredi kullanımı tercihinde etkili olabilmektedir (Narain S., 2009).

Honohan (2006, 2008), finansal hizmetlere erişim ile ekonomik kalkınma arasında pozitif ve güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Burgess ve Pande (2005), bir örnek olay çalışmasında, finansal hizmetlere erişimin yaygınlaştırılmasının yoksulluğu azaltıcı etkisi olduğunu gözlemlemiştir.

Işık,İ.vd.(2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Türkiye’de ve dünyada finansal erişim seviyesi analiz edilmiştir. Türkiye’de finansal erişim konusunda finansal sistemin en büyük oyuncusu olan bankacılık sektörü verileri kullanılarak yapılan çalışmada toplam mevduat ve kredi tutarları, gerçek kişilerin krediye erişimi ve mevduatın krediye dönüşüm oranının artmakta olduğu ancak kredi ve mevduatın bölgeler itibarıyla dağılımı incelendiğinde toplam kredilerin önemli bir bölümünün İstanbul ve ülkenin batıda kalan bölgelerine kullandırıldığı, kişi başına düşen toplam kredi tutarında da farklı bir tablo ortaya çıkmadığı belirlenmiştir. Çalışma, kişi başına düşen bireysel kredilerin dağılımında da yine İstanbul ve batı bölgelerinin ön sıralarda yer aldığını ortaya koymaktadır.

3. KOP Bölgesinde Bankacılık Hizmetlerine Erişim ve Kullanım

KOP bölgesinde; yerelde yatırımları hızlandırmak ve koordinasyonu sağlamak amacıyla 2011 yılında; temel işlevi yerel düzeydeki planlama, projelendirme, araştırma, izleme, değerlendirme ve koordinasyon hizmetlerinin etkili bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak ve gerekli yönlendirmeyi gerçekleştirmek olan bölge kalkınma idaresi kurulmuştur. Daha önce KOP denilince sadece tarımsal sulama projeleri akla gelirken bu tarihten sonra diğer sektörleri de hedef alan çok yönlü bölgesel kalkınma sürecine girilmiştir. Bu kapsamda; bölgede yaşayan insanların gelir düzeyinin yükseltilmesi, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi, ulusal ve uluslararası düzeyde ekonomik gelişme ve sosyal istikrar hedeflerine katkıda bulunulması Konya Ovası Projesi'nin genel kalkınma hedefleri olarak belirlenmiştir. KOP bölgesinde yerel yatırımları hızlandırmak, bölgenin rekabet gücünü artırmak ve kalkınma planlarını hayata geçirmek için bankacılık hizmetlerine erişim ve kullanım önemli bir faktördür.

Bankalar ise, dünya genelinde daha önce hizmet sağlanmayan ya da yetersiz hizmet sağlanan kesimlere hizmet sağlanmasındaki en önemli finansal kuruluşlardır. Birçok gelişmiş ülkede bu hizmetlere erişim oranı yüzde 90’lar seviyesindedir ve banka hesabı olmayan kişilerin sayısı çok

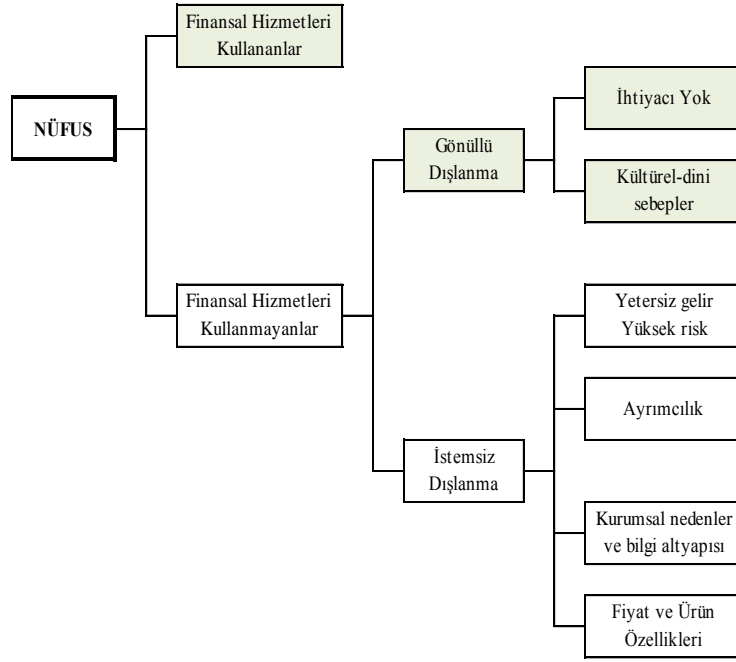
sınırlıdır. Bu ülkeler, toplumun en uzağındakilerini bile, sisteme kazandırmayı amaçlayan yeni programlar ve yeni finansal teknikler geliştirmeye çalışmaktadırlar. Hatta, bazı gelişmiş ülkelerde, belirli bankacılık hizmetlerine erişim olmadan, bir insanın barınma, gıda, eğitim, iş, sağlık ve sosyal güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını yeteri kadar karşılayıp karşılamayacağı tartışılmaktadır. Diğer yandan, birçok gelişmekte olan ülkede genel olarak toplumun yarısından fazlasının hatta kimi bölgelerde yüzde 95'inin finansal sistemin dışında olması dikkat çekmektedir (Işık vd., 2011: 1). Ancak nüfusun bir bölümünün bankacılık ürünlerini kullanmıyor olması bu ürünlere ulaşamadığı anlamına gelmemektedir. Erişim ve kullanım iki farklı durumu ifade etmektedir.

3.1. Erişim ve Kullanım Kavramları

Erişim, hizmetlerin arzı ile ilgilidir ve birçok boyutu vardır. Bu nedenle erişimi tanımlamak kolay değildir. Merton ve Bodie (1995), erişimin üç ayrı yönünden bahsetmektedir. Birincisi, *mevcudiyet* boyutudur; finansal hizmetler sunulmakta mıdır, sunuluyorsa ne miktarda sunulmaktadır? İkincisi, *maliyet* boyutudur; finansal hizmetlere erişim ne kadar mal olmaktadır? Üçüncüsü ise, *kalite ve çeşitlilik* boyutudur; finansal hizmetler ihtiyaçları ne kadar gidermekte ve ne kadar değişik ihtiyaçlara cevap vermektedir? Morduch (1999), ise erişimin boyutlarını güvenilirlik, uygunluk, devamlılık ve esneklik olarak açıklamaktadır. *Güvenilirlik* ihtiyaç duyulduğunda ve istendiğinde finansmana erişilebilmesini, *uygunluk* finansal hizmetlere erişimin kolaylık derecesini, *devamlılık* finansal hizmetlerin tekrar veya sürekli erişilebilmesini ve *esneklik* finansal hizmetlerin müşterilerin özel ihtiyaçlarına göre uyarlanabilir olmasını ifade etmektedir. Kempson vd. (2000), finansal hizmetlere erişimi mahrumiyet yönünden tasnif etmektedir. Bu çerçevede; *erişim mahrumiyeti* müşterilerin finansal kurumların risk analizi filtresine takılması, *durum mahrumiyeti* finansal ürünlerin müşterinin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanmaması, *fiyat mahrumiyeti* finansal hizmetlerin çok maliyetli olması, *pazarlama mahrumiyeti* finansal kurumların belli grupları hedef alması ve diğerlerini dışarıda bırakması ve *şahsi mahrumiyet* kişilerin ve firmalarının bankalarca dışlanacakları kaygısıyla çaba göstermemeleri ve kendi kendilerini sistem dışı bırakmaları durumlarıdır (Işık vd., 2011: 11).

Kullanım ise finansal hizmetler erişilebilir olsa dahi, bir tercihtir ve tanımı net olarak ortaya konmamıştır. Kullanım arz kadar taleple de

ilişkilidir. Bir diğer ifadeyle finansal hizmetlere ulaşım konusunda, erişim boyutu “potansiyeli”, kullanım boyutu ise “fiili durumu” ifade etmektedir. Nüfusun bir bölümünün finansal hizmetleri kullanmama sebebi bu hizmetlere erişememesi iken, bir bölümü ihtiyacı olmaması nedeniyle veya kültürel-dini sebeplerle gönüllü olarak bu hizmetleri almamaktadır. Buna bazı müşterilerinin kendilerine çok uygun faiz oranları sunulsa dahi birtakım bankacılık ürünlerini kullanmamalarını örnek olarak gösterebiliriz.

Şekil 1: Finansal Hizmet Kullanımını Engelleyen Sebepler

Kaynak: Demirgüç-Kunt, 2008.

Şekil-1 erişim ile kullanım arasındaki farkı daha belirgin olarak ortaya koymaktadır. Ancak, ödeme sistemleri gibi bazı temel ürünler tüm piyasa ekonomilerinde vazgeçilmezdir ve hemen hemen tüm şahıslar bu ürünleri kullanmak zorunda kalırlar.

3.2. Erişimin ve Kullanımın Ölçülmesi

Finansal hizmetler sektörünün çoğunlukla doğru ve kapsamlı istatistik veriler ürettiği kabul edilir. Gelişmiş menkul kıymet piyasalarında işlemler ve fiyatlarla ilgili bilgilere gerçek zamanlı olarak ulaşılabilir. Bu ülkelerde bankacılık sisteminin ve sermaye

piyasalarının derinliği ile ilgili veriler kamuya açıktır. Bunun yanında finansal sistem verileriyle ekonomik göstergeler arasındaki ilişkiler düzenli olarak hesaplanmakta ve raporlanmaktadır. Daha az bilinenler ise finansal hizmetler sektörünün ne kadar kapsayıcı olduğu ve kimlerin hangi hizmetlere erişebildiğidir. Finansal derinlikle ilgili verilerin aksine erişim ve kullanımla ilgili veriler henüz yeterince ulaşılabilir değildir. Örneğin bankalarda açılmış olan hesapların toplam adedi, gerçek veya tüzel kişiler birden fazla bankada ve hatta aynı bankada birden fazla hesabı bulunabileceğinden toplam müşteri adedini aşabilir. Ayrıca düzenleyici kuruluşlar genellikle hesap sayıları ve sahipleri ile ilgili verileri makroekonomik analizlerde kullanılmayacağı için talep etmezler ve depolamazlar. (Demirgüç-Kunt vd, 2008: 27).

Bazı sınırlılıkları bulunmasına karşın, Dünya Bankası'nın işaret ettiği finansal hizmetlere erişim ve kullanım göstergeleri literatürde yaygın olarak kullanılmaktadır. Finansal erişim göstergeleri, hizmet noktalarının coğrafi ve demografik olarak yayılımını ortaya koymaktadır. Bölgelere göre şube ve ATM dağılımları, potansiyel müşterilerin, fiziksel olarak en yakın hizmet noktasından ortalama ne kadar uzakta olduğunu göstermektedir. Dünya Bankasının finansal erişim göstergeleri şu değişkenlerdir :

- Şube dağılımı (coğrafi) : 1,000 km² başına düşen şube sayısı
- Şube dağılımı (demografik) : 100,000 kişi başına düşen şube sayısı
- ATM dağılımı (coğrafi): 1,000 km² başına düşen ATM sayısı
- ATM dağılımı (demografik): 100,000 kişi başına düşen ATM sayısı

Yüksek değerler, mesafenin kısa ve erişimin kolay olduğu anlamına gelmektedir. Kişi başına şube ve ATM dağılımları ise finansal hizmetlerin demografik yayılımını göstermekte, bir banka ve ATM'nin kaç müşteriye hizmet verdiğini ölçmektedir. Yüksek değerler, şube veya ATM başına daha az kişi düştüğü ve erişimin kolay olduğu anlamına gelmektedir. Ancak hem coğrafi, hem de nüfusa dayalı bu göstergelerin bazı sınırlılıkları vardır. Hesaplamalarda nüfus dağılımı dikkate alınmamaktadır. Oysa, birçok ülkede şubeler ve ATM'ler kentlerde yoğunlaşmıştır ve gerçekte daha çok kentlerde yaşayanlar için erişilebilir durumdadırlar.

Finansal kullanım göstergeleri ise, kullanımının yaygınlığını ve karşılanabilirliğini göstermektedir. Dünya Bankası'nın kullandığı finansal kullanım göstergeleri şunlardır:

- Kişi başına kredi sayısı (yaygınlık): 1,000 kişi başına düşen kredi sayısı
- Kredi/gelir oranı (karşılabilirlik): Ortalama kredi tutarının kişi başına gelire oranı
- Kişi başına mevduat sayısı (yaygınlık): 1,000 kişi başına düşen mevduat sayısı
- Mevduat/Gelir Oranı (karşılabilirlik): Ortalama mevduat tutarının kişi başına gelire oranı

Kişi başına düşen mevduat ve kredi hesabı sayısı, finansal hizmetlerin kullanımının yaygınlığına işaret etmektedir. Ortalama kredi ve mevduat tutarının kişi başına gelire oranları ise finansal hizmetlerin ortalama bir vatandaş tarafından karşılanabilme gücünü göstermektedir. Kişi başına düşen gelire göre çok yüksek kredi ve mevduat tutarları, bu hizmetlerin ancak üst gelir grupları tarafından kullanılabilirdiğini ve gelir seviyesi düşük kişilerin finansal erişimin çok uzağında olduğunu göstermektedir (Işık vd., 2011: 13).

Ancak, kullanımın anlaşılması için çeşitli hizmetlerin gerçek kullanımının yanında erişimin önündeki engellerin, sınırların ve dışlanma nedenlerinin belirlenmesi de faydalı olacaktır. Bu kapsamda; bir hesap açmak için gerekli olan evrak sayısı ve en az bakiye, ücretler ve komisyonlar, fiyat uygunluğu, prosedürler, sosyal ve dini faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir (Demirgüç-Kunt vd., 2008: 28).

3.3.KOP Bölgesinde Bankacılık Hizmetlerine Erişim ve Kullanım

KOP bölgesinde bankacılık sistemine erişimi coğrafi ve demografik olarak belirleyebilmek için şube, ATM ve çalışan sayıları veri olarak kullanılmıştır. Demografik ve coğrafi olarak yüksek şube ve ATM yoğunluğu bireyler ve işletmeler için finansal hizmetlere daha fazla erişimi ifade etmektedir. Ancak, hesaplamalarda nüfus dağılımının dikkate alınmaması çalışmanın sınırlılıklarından birisidir.

Tablo 1 de, KOP Bölgesinde faaliyet gösteren bankalarla ilgili özet bilgiler yer almaktadır. Ülke genelinde hizmet veren 35 bankanın % 60 kısmı (24 banka) bölgede faaliyet göstermektedir. Bunların tamamının Konya'da en az bir şubesi bulunmaktadır. Kamu mevduat bankalarının

tamamının (4 banka) bölgedeki illerin hepsinde şubeleri bulunmaktadır. Ülkedeki 11 özel mevduat bankasının 6 adedi Aksaray ve Karaman, 5 adedi Niğde ve 10 adedi Konya’da hizmet vermektedir. Yabancı mevduat bankalarının (17 banka) 6’sının Konya’da 4’ünün ise Aksaray, Karaman ve Niğde’de şubeleri bulunmaktadır. Katılım bankalarının tamamı (4 banka) Aksaray, Karaman ve Konya’da faaliyet gösterirken Niğde’de 3 tanesi hizmet vermektedir. Aksaray, Karaman ve Niğde’de şubesi bulunan bankaların tamamının Konya’da şubeleri bulunmaktadır. Bölgede hizmet veren şubelerin, ATM’lerin ve banka çalışanlarının yaklaşık % 75 kısmı Konya’dadır. Diğer üç ilin oranları birbirine yakındır. Türkiye genelindeki banka şubelerinin % 3 ü, ATM lerin % 2,45 i ve banka çalışanlarının % 2 si KOP bölgesindedir.

**Tablo 1: İllere Göre Şube, ATM ve Personel Bilgileri
(31.12.2012 - adet)**

	Aksara y	Karama n	Kony a	Niğd e	KOP Bölge si	Türki ye
Banka sayısı*	16	17	24	15	24	35
Ülkedeki payı	0,46	0,49	0,69	0,43	0,69	1
Şube sayısı*	31	24	251	27	333	10.984
Bölgedeki payı	0,09	0,07	0,76	0,08	1	...
Ülkedeki payı	0,003	0,002	0,023	0,003	0,031	1
ATM Sayısı*	106	68	643	73	890	36.334
Bölgedeki payı	0,12	0,08	0,72	0,08	1	...
Ülkedeki payı	0,003	0,002	0,018	0,002	0,025	1
Çalışan sayısı**	345	243	2.827	320	3.735	186.098
Bölgedeki payı	0,09	0,06	0,76	0,09	1	...
Ülkedeki payı	0,002	0,001	0,015	0,002	0,02	1

* Mevduat ve katılım bankaları **Mevduat bankaları

Kaynak: BDDK, TBB, TKBB, BKM

Bölgenin bankacılık hizmetlerine coğrafi erişimle ilgili göstergeleri Tablo 2 de verilmiştir. 2010 – 2012 döneminde bölgede ve ülkede km² başına düşen şube ve ATM sayısındaki artış bankacılık hizmetlerine erişimin yaygınlaşmakta olduğunu göstermektedir. Ödemeler sisteminin en önemli unsurlarından biri olan ATM sayısındaki artış oranı şube

sayısındaki artıştan yüksektir. Ayrıca, ATM ile birlikte diğer şubesiz bankacılık kanallarının gelişmesinin de finansal hizmetlere erişimi artırılabilirdi göz ardı edilmemelidir.

KOP bölgesinde 2010-2012 döneminde $\text{km}^2/\text{şube}$ ve km^2/ATM sayılarında ülke geneline göre daha yüksek bir oranda artış olmasına karşın halen bankacılık hizmet merkezlerine ortalama coğrafi uzaklık bölgedeki tüm illerde Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir. Diğer bir ifadeyle, banka şube ve ATM'lerine ortalama mesafeler halen yüksektir ve bu durum KOP bölgesinde bankacılık hizmetlerine coğrafi erişimin kolay olmadığını göstergesidir.

Tablo 2: KOP Bölgesinde Bankacılık Coğrafi Göstergeleri

	Yüzölçüm (km^2)/şube sayısı			Yüzölçüm (km^2)/ATM sayısı		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Aksaray	257	266	295	75	82	95
Karaman	370	386	403	130	140	164
Konya	163	179	195	63	70	79
Niğde	273	273	307	100	94	100
KOP Bölgesi	195	211	231	73	79	89
Türkiye	71	75	78	22	24	28

Kaynak: BDDK, TBB, TKBB, BKM

Tablo 3 de KOP bölgesinde bankacılık hizmetlerine demografik erişimle ilgili göstergeler yer almaktadır. Şube başına, ATM başına ve çalışan başına ortalama nüfusun ülke ortalamasının oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. Aksaray ve Niğde illerinde, yıllara göre gelişmesine karşın, bir şube başına ortalama nüfus rakamları halen ülke ortalamasının neredeyse iki katıdır. Buna karşın, çalışan başına ortalama nüfus göstergeleri de oldukça yüksek görülmekle birlikte, ülke ortalamasının hesaplanmasında genel müdürlük, bölge müdürlükleri ve diğer banka birimleri çalışanlarının da dahil edildiğinin dikkate alınması gerekmektedir. Diğer taraftan, banka çalışanı başına düşen ortalama nüfusun Avrupa Birliği'nde yaklaşık 150 kişi iken Türkiye'de 400, bölgede 800 civarında ve şube başına nüfusun Avrupa Birliği'nde 2.000 kişi iken Türkiye'de 7.000, KOP bölgesinde 9.000 dolaylarında olması, sektörün büyüme ve istihdam potansiyeli konusundaki önemli göstergeler olarak değerlendirilebilir.

Tablo 3: KOP Bölgesinde Bankacılık Demografik Göstergeleri

	Şube başına ortalama nüfus*			ATM başına ortalama nüfus*			Çalışan başına ortalama nüfus**		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Aksaray	14.16	12.58	12.22	4.60	3.89	3.57	1.21	1.09	1.10
	3	3	0	7	2	4	0	4	8
Karama n	10.53	10.11	9.750	4.29	3.69	3.44	1.00	930	954
	9	4		4	2	1	0		
Konya	9.534	8.832	8.121	3.86	3.45	3.17	813	745	705
				9	4	0			
Niğde	13.95	12.51	12.50	4.58	4.33	4.62	1.14	1.08	1.04
	9	5	1	9	2	4	4	3	7
KOP Bölgesi	10.43	9.616	8.975	4.05	3.60	3.35	892	820	788
	2			8	7	8			
Türkiye	7.366	7.164	6.885	2.66	2.30	2.08	424	412	396
				6	2	1			

*Mevduat ve **Mevduat katılım bankaları Bankaları

Kaynak: BDDK, TBB, TKBB, BKM

Dünya Bankası finansal kullanımın yaygınlık göstergeleri olarak kişi başına kredi ve mevduat hesabı adetlerini kullanmaktadır. Ancak, bu verilerden sadece mevduat bankalarındaki mevduat hesabı adetleri illere göre raporlanmamakta, kredi adetleri paylaşılmamaktadır. Kredi/gelir oranı ile mevduat gelir/oranı ise ilgili kuruluş tarafından karşılayabilirlik göstergeleri olarak ele alınmaktadır. TUIK'in 2001 yılından sonra milli gelirden aldıkları payları paylaşmaması nedeniyle illere göre GSYH bilgilerine de ulaşamamaktadır. Bu nedenlerle kullanım ile ilgili göstergeler olarak kişi başına düşen nakdi kredi ve mevduat tutarları ile mevduatın nakdi kredileri karşılama oranı dikkate alınmıştır.

Bölgede ve ülkede 2010 – 2012 yılları arasında kişi başına düşen nakdi kredi ve mevduat tutarları artmıştır. Ancak, nakdi kredi/mevduat oranlarındaki artış kredi hesaplarındaki büyümenin daha fazla olduğunu göstermektedir. Bunda; küresel krizle başa çıkmaya yönelik olarak piyasalara yüksek düzeyde likidite enjekte edilmesinin, bankacılık sektörünün fonlama yapısının da bir miktar değişmesine yol açması ve bankaların aktif fonlamasında mevduat dışı alternatif kaynaklara yönelmeleri etkili olduğu bilinmektedir. KOP bölgesinde ise kişi başına düşen kredi göstergelerinin ülke ortalamasının oldukça gerisinde olduğu görülmektedir. Kişi başına düşen mevduat tutarı araştırmanın kapsadığı dönem boyunca bölgedeki tüm illerde ülke ortalamasının % 50'sine

ulaşamamaktadır. Diğer taraftan Karaman, Konya ve Niğde illerinde nakit kredileri fonlayacak kadar mevduatın oluşmadığı, bankaların bu illere kaynak aktardığı görülmektedir. Bu illerde mevduatın payının düşük olmasında yurt genelinde tasarruf artış hızının azalmış olmasının yanı sıra kültürel-dini sebeplerin etkileri de araştırılmalıdır. Aksaray'da ise bu durum tersine dönmekte, kullanılan nakit kredilerin tutarı toplam mevduatın altında kalmaktadır.

Tablo 4: Nakdi kredi ve mevduat göstergeleri

	Kişi başına düşen nakdi kredi(TL)			Kişi başına düşen mevduat(TL)			Nakdi kredi / mevduat oranı		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	2.62	3.58		3.78	4.48		0,69	0,80	0,89
Aksaray	2	3	4.344	7	5	4.886	0,69	0,80	0,89
	3.88	5.24		3.74	4.51				
Karaman	1	9	6.957	2	8	5.019	1,04	1,16	1,39
	3.77	5.18		3.56	4.31				
Konya	7	7	6.370	1	5	4.446	1,06	1,20	1,43
	2.75	3.88		2.26	2.62				
Niğde	9	2	4.733	9	5	2.739	1,22	1,48	1,73
KOP	3.46	4.83		3.40	4.16				
Bölgesi	4	9	6.069	3	0	4.423	1,02	1,16	1,37
	7.40	9.39	10.81	8.37	9.30	10.21			
Türkiye	4	3	9	0	8	1	0,88	1,01	1,06

Kaynak: BDDK

Kredilerin kullanımı ile ilgili olarak bölgenin özelliklerini ortaya koyabilmek amacıyla seçilmiş sektörel krediler ve bireysel kredilerin toplam nakit krediler içindeki payları irdelenmiştir. KOP bölgesinde gıda, meşrubat ve tütün ürünleri ile ziraat-balıkçılık sektörlerinde kullanılan kredilerin ülke oranının oldukça üzerinde olduğu, inşaat, toptan ticaret ve komisyonculuk ve enerji sektörlerinde ise belirgin şekilde düşük kaldığı görülmektedir.

**Tablo 5: Seçilmiş sektörel kredilerin nakit krediler içindeki payları
(% - 31.12.2012)**

	Aksaray	Karaman	Konya	Niğde	KOP Bölgesi	Türkiye
Gıda, Meşrubat ve Tütün	1,90	19,89	11,48	2,21	10,53	3,89
İnşaat	2,25	0,97	2,67	1,97	2,41	7,30
Metal ve İşlenmiş Maden	1,23	0,41	2,36	0,34	1,90	3,38
Tekstil ve Tekstil Ürünleri	0,75	0,05	0,28	3,41	0,58	3,07
Toptan Ticaret ve Komisyonculuk	6,26	4,13	6,68	3,52	6,13	14,47
Turizm	0,65	0,28	0,46	0,26	0,45	2,24
Ziraat ve Balıkçılık	17,27	10,78	11,08	16,33	12,09	4,04
Enerji	0,26	1,70	0,96	0,44	0,92	5,19

Kaynak: BDDK

Tüketici kredilerinin ise, toplam nakit kredilere oranı ülke genelinde yaklaşık % 26, bölgede ise % 37 dolaylarındadır. Diğer dikkati çeken husus taşıt ve konut gibi varlık alımına yönelik maddi maddi teminatlı kredilerde ülke ortalaması ile bölge ortalaması birbirine yakın iken, mal ve hizmet alımının yanı sıra borçların konsolide edilmesine yönelik de kullanılan ihtiyaç kredileri ile nakit avans amaçlı olarak da kullanılabilen kredili mevduat hesapları ve kredi kartları borçlarının ülke ortalamasının üzerinde olmasıdır. Ancak, kişi başına düşen kredi tutarının ülke ortalamasının yaklaşık % 40 gerisinde olması nedeniyle (Tablo 2), Türkiye’de kişi başına tüketici kredisi borcu yaklaşık 2.800.TL iken bölgede 2.300.TL olarak gerçekleşmiştir. Diğer tüketici kredileri ile kredi kartlarının toplamında ise kişi başına ortalama kullanım gerek bölgede, gerekse ülke genelinde 1.600.TL’ye yakındır.

**Tablo 6: Tüketici kredilerinin nakit krediler içindeki payları
(% - 31.12.2012)**

	Aksaray	Karaman	Konya	Niğde	KOP Bölgesi	Türkiye
Taşıt	0,87	0,48	0,80	0,79	0,78	1,00
Konut	11,90	10,28	9,29	11,69	9,83	10,65
Diğer Tüketici	17,88	14,97	14,34	20,52	15,28	10,18
Kredi Kartı	10,90	8,98	11,51	10,88	11,17	4,49

Kaynak: BDDK

Takibe intikal eden kredilerle göstergeler incelendiğinde; takipteki alacakların ülke genelinde % 17 artarken bölgede % 8 artışı görülmektedir. En yüksek artış Niğde’de (%28), en düşük artış Konya’da (%3) gerçekleşmiştir. Kişi başına takip rakamı ise ülke ortalamasının yaklaşık yarısı kadardır. Diğer taraftan KOP bölgesindeki nakdi krediler takip oranları ülke genelinin üzerinde düşüş göstermiştir.

Tablo 7: Takipteki alacaklarla ilgili göstergeler

	Takipteki alacaklar (bin TL)			Kişi Başına Takipteki Alacaklar(TL)			Nakdi krediler takip oranı (%)		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
Aksaray	38.564	32.134	43.779	102,32	85,12	115,57	3,76	2,32	2,59
Karaman	16.038	15.129	25.897	69,17	65,03	110,67	1,75	1,22	1,57
Konya	347.821	305.835	359.092	174,55	151,57	176,15	4,42	2,84	2,69
Niğde	26.477	20.382	33.934	77,89	60,31	100,53	2,75	1,53	2,08
KOP Bölgesi	428.900	373.480	462.702	145,79	126,10	154,82	4,21	2,61	2,55
Türkiye	19.722.731	18.723.487	23.156.471	267,54	250,58	306,20	3,61	2,67	2,83

Kaynak: BDDK

Aynı dönemde kullanılan kredilerdeki artış oranının, sektörün takipteki alacaklarındaki artış oranının üzerinde olması kredilerin temerrüt olasılığında yükselme olmadığına işaret etmektedir. Ancak, bankaların takipteki kredilerinin bir kısmını varlık denetim şirketlerine devrederek aktiflerinden sildikleri de dikkate alınmalıdır. Bankaların takipteki alacaklarını aktiften silme politikalarının kredilerin takibe dönüşüm oranı üzerindeki azaltıcı etkisini 2010 yılı ve sonrasında aktiften silinen tutarlar dikkate alındığında 0,9 puan; 2012 yılında aktiften silinen tutarlar dikkate alındığında ise 0,4 puan olarak hesaplanmaktadır (BDDK. 2013: 26).

SONUÇ

Çalışmamızda KOP bölgesinde finansal hizmetlere erişim ve kullanım seviyesi araştırılmış, karşılaşılan engellerin ve bölgenin güçlü yönlerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, öncelikle konu ile ilgili literatür incelenmiş, daha sonra finansal hizmetlere erişim ile kullanımın tanımı ve nasıl ölçüldüğü irdelenmiştir. Takip eden bölümde ise KOP bölgesinde finansal hizmetlere erişim kullanım göstergeleri ortaya konmuş ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Araştırma döneminde KOP bölgesinde km² başına düşen şube ve ATM sayısında ülke geneline göre daha yüksek bir oranda artış olmuştur. Buna karşın halen bankacılık hizmet merkezlerine ortalama coğrafi uzaklık bölgedeki tüm illerde Türkiye ortalamasının üzerindedir. KOP bölgesinin bankacılık hizmetlerine demografik erişimle ilgili göstergeleri olan ATM başına ve çalışan başına ortalama nüfus ülke ortalamasının oldukça gerisinde kalmıştır.

Bölgede ve ülkede 2010 – 2012 yılları arasında kişi başına düşen nakdi kredi ve mevduat tutarları artmıştır. Ancak nakdi kredi/mevduat oranlarındaki artış kredi hesaplarındaki büyümenin daha fazla olduğunu göstermektedir. KOP bölgesinde ise kişi başına düşen kredi göstergelerinin ülke ortalamasının oldukça gerisinde olduğu belirlenmiştir. Mevduatın payının düşük olmasında yurtiçi tasarruf artış hızının azalmasının yanı sıra kültürel-dini sebeplerin etkileri de araştırılmalıdır.

KOP Bölgesinde finansal sisteme erişimin ve kullanımın ülke ortalamalarına göre düşük olması aynı zamanda bir potansiyele de işaret etmektedir. Finansal sistem dışında kalan kişi ve kurumların sistem içine çekilmesiyle, tasarruf miktarının artırılması mümkün olabilecek, artan tasarruflar sermaye birikimine katkı yapacak ve bu durum ekonomik büyüme ve bölgesel kalkınmayı destekleyecektir. Daha çok kişinin ve kurumun yasal finansal sistemin içinde olması ülke genelinde ve bölgede para ve maliye politikalarının daha etkin olarak uygulanmasını mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

Ardic, Oya P.; Imboden, Kathryn ve Latortue, Alexia(2013), “Financial Access 2012: Getting to a More Comprehensive Picture”, CGAP and International Finance Corporation, Washington DC.

BDDK(2013), “Finansal Harita”,
<http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx>(Erişim Tarihi: 18.10.2013)

BDDK (2013), “Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü – Aralık 2012”, Sayı: 2013/1,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/11706tbs_genel_gorunumu_aralik_2012.pdf (Erişim Tarihi: 23.10.2013).

Beck, Thornsten; Demirgüç-Kunt, Asli ve Peria, Maria M.S.L.(2008), “Banking Services for Everyone? Barriers to Bank Access and Use around the World”, The World Bank Economic Review, Sayı. 22, No. 3, s. 397–430, Washington, DC.

Beck, Thornsten; Demirgüç-Kunt, Asli ve Peria, Maria M.S.L.(2005), “Reaching out: Access to and Use of Banking Services Across Countries”, World Bank Policy Research Working Paper 3754, Washington, DC.

Burges, Robin ve Pande, Rohini(2005), “Can Rural Banks Reduce Poverty? Evidence from the Indian Social Banking Experiment”, American Economic Review 95, s.780-795.

Caskey, John P.(2002), “Bringing Unbanked Households into the Banking System”, The Brookings Institution Center on Urban and Metropolitan Policy, Harvard University.

Claessens, Stjin (2005), “Access to Financial Services : A Review of the Issues and Public Policy Objectives”, World Bank Policy Research Working Paper 3589, Washington, DC.

Clarke, George; Cull, Robert, Peria; Maria M.S.L. ve Sanchez, Susana M.(2003), “Foreign Bank Entry: Experience, Implications for Developing Economies, and Agenda for Further Research”, World Bank Research Observer, Washington DC.

De la Torre; Augusto, Gozzi Juan C. ve Schmukler Sergio L.(2007), “Innovative Experiences in Access to Finance : Market Friendly Roles for the Visible Hand ?”, World Bank Policy Research Working Paper 4326, Washington DC.

Demirgüç-Kunt, Aslı; Beck, Thornsten ve Honohan, Patrick(2008), “Finance for All ? Policies and Pitfalls in Expanding Access”, World Bank Policy Research Report, Washington, DC.

Bilen, Ömer(2003), “Bölgesel/Yerel Kalkınmada Kullanılabilecek Finansal Sistemler, Aracı Kurumlar ve Türkiye İçin Önermeler”, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara.

Honohan, Patrick(2008),“Cross-country Variation in Household Access to Financial Services”, Journal of Banking and Finance, 32, s. 2493–2500.

Honohan, Patrick(2006), “Household Financial Assets in the Process of Development, World Bank Research Policy Working Paper” , Washington, DC.

Işık, İhsan(2011), *Dünyada ve Türkiye’de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*, TCMB, Ankara.

Kempson, Elaine; Whyley, Claire; Caskey, John ve Collard, Sharon(2000), “In or out ? Financial Exclusion: A Literature and Research Review”, Financial Services Authority, Londra.

KOP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı(2012), “KOP Bölgesi Sosyo-Ekonomik Göstergeler”, KOP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Konya.

Merton, Robert C. ve Bodie, Zvi(1995), “A Conceptual Framework for Analyzing the Financial Environment” , Harvard Business School Press, Boston.

Morduch, Jonathan(1999), “The Microfinance Promise”, Journal of Economic Literature, Sayı. 37 No.4, s.1569-1614.

Narain Sushma(2009), “Gender and Access to Finance”, International Finance Corporation, Washington, DC.

Peachey, Stephen ve Roe, Alan(2004), “Access to Finance”, Oxford Policy Management.

TBB(2013), *Bankalarımız 2012*, G.M. Matbaacılık, İstanbul.

TBB(2013), İstatistiki Raporlar, <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim Tarihi: 12.10.2013)

Yanık, Hatice(2008), “Bankacılık Sektörünün Ekonomik Kalkınmaya Etkileri”, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

Yaran, Mehmet Ö.(2011), Bölgesel Kalkınmada Bankacılık Sektörünün Rolü: Karadeniz Bölgesindeki Bankacılık Sektörü ile Kişi Başına Düşen GSYİH İlişkisi Üzerine Bir Uygulama, Kadir Has Üniversitesi SBE, İstanbul.